۵. جلسه با مستبصرین (۱۳۹۲/۰۳/۰۹)

سال تحصیلی (۱۳۹۲-۱۳۹۱) - پنجشنبه، ۰۹ خرداد ماه ۱۳۹۲ عنوان جلسه : توصیه‌هایی به طلاب و تعدد قرائات

- پیشگفتار(چکیده)
- خلاصه تفصیلی

پیشگفتار(چکیده)

استاد در این جلسه به اهمیت اخلاق عملی و تقوا در کنار تحصیل علم تأکید دارند، به‌ویژه برای طلاب علوم دینی. مطالعه زندگینامه علما (تراجم العلماء) می‌تواند مانند کتب اخلاق عمل کند، زیرا آنان تجسم فضائل اخلاقی بوده‌اند. همچنین، درباره تعدد قرائات قرآن بحث می‌شود و این نظر مطرح می‌گردد که این تعدد، نه تنها نقصان نیست، بلکه کمال قرآن را نشان می‌دهد و فقها نیز آن را مجاز می‌دانند. در پایان، به اهمیت نیت خدایی در تحصیل علم اشاره می‌شود و تفاوت عمل ذاکر واقعی با ذاکر زبانی بیان می‌گردد.

خلاصه تفصیلی

اهمیت مطالعه تراجم علما (زندگینامه‌ی عالمان) در کسب اخلاق

- استاد از آیت‌الله بهجت ره نقل می‌کنند که "مراجعه به تراجم علما را به منزله مراجعه به کتب اخلاق می‌دانم".
- ایشان این دیدگاه را تأیید کرده و حتی برای خودشان "تراجم علما را بالاتر از مراجعه به کتب اخلاق" می‌دانند.
- دلیل برتری: کتب اخلاق به صورت کلی‌گویی فضائل و رذائل را مطرح می‌کنند. اما عالمان، اخلاق را "تجسم" بخشیده‌اند؛ هم در تحقق به اخلاق فاضله و دوری از رذائل، و هم در ظهور آثار این اخلاق در وجودشان. این تجسم اخلاق برای جوینده کمال بسیار الهام‌بخش‌تر است.
- شناخت مراتب علما: مراجعه به تراجم علما به انسان کمک می‌کند تا تفاوت‌ها و مراتب مختلف عالمان را درک کند و بداند روحانیت از پوشش نمی‌آید، بلکه از معرفت، تقوا، علم و کمال نشأت می‌گیرد.

نمونه‌هایی از عالمان عامل و صفات آن‌ها

مرحوم آشیخ محمد حسین اصفهانی (صاحب تفسیر مجدالبیان)

- ایشان عالمی بود که در سنین جوانی (۴۲ ای ۴۸ سالگی) وفات کرد و عمرش به ۵۰ سال نرسید.
- با وجود سن کم، حالات و کرامات عجیب داشته است. برادرشان، حاج آقا نورالله اصفهانی، از او نقل می‌کند که ایشان در هنگام وفات، یک بیت شعر خواند و سپس وفات یافت.

- شعر هنگام وفات: "آنکه دائم هوس سوختن ام می‌کرد / کاش می‌آمد و از دور تماشا می‌کرد".
- معنای شعر: این شعر نشان می‌دهد که ایشان قدر عمر خود را دانسته و به مطلوب نهایی (غایت خلقت) خود رسیده است. گویی به دیگران می‌گوید: "انسان باشید و کمالات انسانی را ببینید که ما چه کردیم، شما هم همین راه را بروید. مبادا عمرتان را تلف کنید".
- حالات معنوی: برادرشان نقل می‌کند که آشیخ محمد حسین در سفر به عتبات، دائم مشغول حال خود بود، اشک می‌ریخت و کم با برادرش صحبت می‌کرد؛ حالتی داشت که گویی نمی‌توانست متوجه اطراف شود. حتی در حمامی در کرمانشاه، مردم و عشایری کُرد از حالات ایشان متأثر شده و با او گریه می‌کردند. این عالم عامل، تجسم اخلاق بود.

شیخ انصاری (صاحب رسائل و مکاسب)

- ایشان با وجود نقص در بینایی (یک چشم نابینا و یک چشم ضعیف که شب‌ها نمی‌توانست مطالعه کند)، به درجه‌ای از علمیت رسید که آثار علمی بزرگ و ستر‌گی از خود به جای گذاشت (مانند رسائل و مکاسب). این نشان‌دهنده‌ی قدرت‌انی او از عمر و تلاش‌هایش است.
- کرامات و حالات معنوی:
  - نقل شده است که شیخ انصاری روزانه سه عمل مستحب را انجام می‌داد: زیارت عاشورا، زیارت جامعه، و نماز جعفر طیار.
  - داستان طلبه‌ای که در درس شیخ متوجه نمی‌شد و با توسل به امیرالمومنین (ع)، حضرت در خواب، بسم الله الرحمن الرحیم در گوش او خواندند و او بیدار شد. شیخ انصاری با شنیدن اشکالات این طلبه، در گوش او می‌گوید: "این‌قدر روی حرفت اصرار نکن. آن کسی که بسم الله را در گوش تو فرمود، تا والاالضالین سوره حمد را در گوش من فرمود". این نشان می‌دهد شیخ نیز تجربه مشابهی از توسل و هدایت الهی داشته است.
- صبر در سختی‌های زندگی: شیخ انصاری سختی‌های زیادی را در زندگی و معیشت تحمل کرده است که برخی از آن‌ها قابل بیان نیستند.

توصیه‌های عملی برای طلاب و جویندگان علم

مطالعه و یادداشت‌برداری

- استاد تأکید می‌کنند که حتما ًدر حین مطالعه یادداشت‌برداری کنید.
- نحوه پیشنهادی: اگر نیم ساعت مطالعه می‌کنید، بیست دقیقه مطالعه کنید و در ده دقیقه، آن بیست دقیقه را در دو سه سطر خلاصه کنید. این کار از فراموشی مطالب

جلوگیری کرده و امکان مرور سریع را فراهم می‌کند.

تقوا و جمع‌آوری آیات و روایات آن

- محور اصلی اخلاق عملی، تقواست.
- استاد توصیه می‌کنند که دفتری برای جمع‌آوری آیات و روایات مربوط به تقوا اختصاص دهید.
- این کار به آشنایی با مفهوم و مصادیق تقوا کمک می‌کند.
- نه‌جال‌بلاغه منبع عظیمی برای مطالعه فضیلت و ترغیب به تقوا است.
- هدف از این جمع‌آوری، بالا بردن معرفت انسان در اهمیت تقوا است تا رغبت نفسانی به تحقق آن در وجودش ایجاد شود.

اولویت‌بندی تحصیل و عبادت

- استاد به نقل از آیت‌الله بهجت ره (که خود شاهد اعمال‌شان بودند) می‌گویند اولین اهمیت را به درس و تحصیل می‌دادند.
- به نقل از مشایخ نجف، طلاب را از افراط در مستحبات منع می‌کردند، مگر نماز شب.
- حل تناقض بین درس و یاد خدا: این سوال که چگونه می‌توان بین تمرکز بر درس و یاد خدا جمع کرد، از سوالات رایج است.
- پاسخ استاد: وقتی به خاطر خدا درس می‌خوانید، خود درس خواندن، فکر کردن در حرف استاد، و درک مطالب، همه "ذکر عملی خدا" است. به عبارت دیگر، هر کاری که برای رضای خدا انجام شود، حتی اگر در آن لحظه به صورت زبانی ذکر خدا نباشد، "ذکر عملی" محسوب می‌شود.
- روایت "ثلاثه لا تطیقها هذه الامه": آیت‌الله بهجت ره به این روایت زیاد اهمیت می‌دهند: "سه چیز است که این امت طاقت آن را ندارد: انصاف الناس من نفسه، مواسات الاخوان، و ذکر الله علی کل حال. منظور از ذکر الله در هر حال، تنها ذکر زبانی نیست، بلکه "ذکر الله عند حلاله و حرامه" است. یعنی در مواجهه با حلال و حرام خدا، به یاد خدا بودن و عملی را که خدا می‌پسندد انجام دادن، ذکر عملی است.
- اهمیت نیت خدایی در مباحثه: اگر انگیزه مباحثه برای خدا باشد، در صورت بروز اختلاف یا نزاع، رفتار شخص فوراً نشان می‌دهد که آیا هدفش پیروزی بر خصم است یا صرفاً برای خدا درس می‌خواند. استغفار دائم، نشانه قلبی است که محور کارش خداست.

بحث قرائات قرآن کریم

- ماهیت سوال: یکی از سوالات مهم مطرح شده این است که کدام قرائت قرآن موافق نزول از خداوند است و آیا خدا قرآن را به چند گونه نازل کرده و پیامبر به چند روش آن را آموزش داده است؟
- سعه و تنوع منابع: این بحث از نظر منابع بسیار وسیع و پربار است و اقوال و روایات مختلفی از علما در این زمینه وجود دارد.

قرائات مشهور و شاذ

- قرائات مشهور ده تاست، که هفت تای آن‌ها از قراء سبعه به تواتر نقل شده‌اند.
- مسلمانان از زمان صحابه تا کنون، منع از تعدد قرائات نداشته‌اند و آن را بدعت یا حرام ندانسته‌اند. حتی مفسرین، قرائات شاذ را نیز برای اطلاع آیندگان حفظ کرده‌اند.

روایت "نزل القرآن علی سبعة احرف"

- این روایت مشهور که قرآن در "هفت حرف" نازل شده است، مورد تفسیرهای مختلفی قرار گرفته است.
- برخی آن را به معنای وجوه مختلف لغوی یا مترادفین می‌دانند.
- اما امام باقر (ع) در روایات شیعه، این تفسیر را که "هفت حرف" به معنای امکان تغییر کلمات قرآن است، "کذب" دانسته‌اند و فرموده‌اند: "إنما هو واحد نزل من عند واحد".
- این بدان معناست که لفظی که ملک وحی آورده، چند وجهی نیست. "سبعة احرف" توسط مفسرین به معنای "اطراف" یا "وجوه دیگر" تفسیر شده است، نه قرائات.

قرائت اهل بیت

- ائمه (ع) در روایات متعدد فرموده‌اند: "فی قراءتنا اهل البیت".
- داستان شخصی که در حرم امام رضا (ع) مشغول قرائت قرآن بود و از قبر شریف شنید که آیه "و نسوق المجرمین الی جهنم ورد" به صورت "و یساق المجرمون" قرائت شد. بعدها قاریای در ری تأیید کرد که این قرائت در قرائات اهل بیت نقل شده است.
- امام صادق (ع) فرمودند: "اقرؤوا کما یقرأ الناس". این نشان می‌دهد که در زمان ایشان نیز قرائات مختلفی وجود داشته و ائمه دستور به خواندن به قرائت رایج مردم می‌دادند.

چرایی عدم منع شارع مقدس از تعدد قرائات

- استاد این سوال را مطرح می‌کنند که آیا این نقص است یا سهولت؟ و خودشان اعتقاد دارند که این نقص نیست، بلکه به خاطر کمال قرآن است.
- ایشان معتقد هستند که ساختار زبان عربی (که کلمات آن بر حروف صامت استوار است و حروف مصوت _حرکات_ وجوه مختلفی به آن می‌دهد) به گونه‌ای است که تعدد قرائت نه تنها آن را پایین نمی‌آورد، بلکه "وسعت و عمق" آن را نشان می‌دهد.
- اگر زبان عربی مانند انگلیسی بود که حروف مصوت در متن کلمه وارد می‌شد، تعدد قرائت از ابتدا از بین می‌رفت.
- فقها نیز به صورت اجماعی "تجوز القراءة باحدی القرائات السبع" را اجازه داده‌اند.

قرائت حفص از عاصم

- در حال حاضر، اکثر مصحف‌ها بر اساس قرائت حفص از عاصم تنظیم شده‌اند.

- عاصم دو راوی دارد: حفص و شعبه.
- برخی معتقدند که عاصم شیعه بوده و قرائت خود را از استادش (عبدالرحمن سلمی) گرفته که او نیز از حضرت علی (ع) گرفته است.
- تفسیرهای قدیمی قرائت حفص از عاصم را به عنوان اساس تفسیر قرار نمی‌دادند، بلکه همه قرائات را در کنار هم می‌آوردند.
- در شمال آفریقا (الجزایر، مغرب) قرائت ورش از نافع (قاری مدینه) رایج است، در حالی که قرائت حفص از عاصم (کوفی) بیشتر در شرق رواج یافته است.
- نسخه‌های اولیه قرآن ("مصحف امام" یا نسخه‌های عثمانی) دارای تفاوت‌های خطی و حتی اشتباهاتی از ناسخان بوده‌اند که بعدها در نگارش‌های خطی مانند خط عثمان طه نیز حفظ شده‌اند تا اصل خط مصحف اولیه دست‌نخورده بماند.
- فقها در حال حاضر نیز در مورد قرائت‌هایی مانند "ملک یوم الدین" یا "مالک یوم الدین" که در قراء سبعه آمده‌اند، هر دو را صحیح می‌دانند.
- استاد به کتاب‌هایی مانند "مجم‌عالبیان"، "عیون اخبار الرضا"، و کتاب "سیاری" و "فصل الخطاب" اشاره می‌کنند که به بحث قرائات و اختلافات آن‌ها پرداخته‌اند.